

Az 1910-es mexikói forradalom a hosszú történelmi időtartam szemszögéből

„[A hosszú időtartam szemléletének] elfogadása a történész számára annyit tesz, hogy alkalmazkodnia kell a stílus és a hozzáállás megváltozásához, a gondolkodás átalakításához, a társadalmi valóság új koncepciójához. [...] Mindenesetre a lassú történelem e szintjéhez viszonyítva úgy gondolhatjuk újra át a történelem teljességét, mintha egy infrastruktúrából indulnánk ki.”

(Fernand Braudel: A történelem és a társadalomtudományok. A hosszú időtartam, 1958)

Száz évnnyire az 1910-es mexikói forradalomnak a mexikói történelmen belül üdvözlendő és szükségszerű kirobbanásától, e forradalom most újra vita tárgya. Néhány évtizede a földkerekség szinte minden társadalmában szükségszerűen eluralkodott az emlékezésre, megemlékezésre való törekvés. Az igyekezet pusztá ténye miatt a kormányok, az egyetemek, az értelmiségiek és a legkülönfélébb intézmények vadásznak minden olyan megünnepelhető, megemlékezésre alkalmas adó eseményre, jelenségre vagy történelmi folyamatra, amely óta már eltelt bizonyos számú év, évtized vagy évszázad. Mindez egy olyan logikán belül történik, amely egyáltalán nem pusztán arra törekszik, hogy visszahódítsa a múltat. Igazából az a célja, hogy szelektíven aktualizálja, hogy megvilágítsa azokat a személyiségeket, tetteket, folyamatokat vagy helyzeteket, melyek legitimálják és megszilárdítják legaktuálisabb jelenünk folyamatait, társadalmi csoportjait és személyiségeit.¹

Éppen ezért talán még a személyiségeknél, folyamatoknál vagy a megemlékezésre szolgáló tényeknél is fontosabb az a *különleges mód*, ahogyan az emlékezés, a megemlékezés zajlik, amikor megismétlődik a már többször jelzett folyamat: a múlt szükségszerű újrakodifikálása és felhasználása, attól függően, hogy melyek a szükségletei és válaszfűtjai az azt felidéző és rá emlékező jelennek.² Ennek fényében paradoxonnak tűnik, hogy Mexikó és a mexikói forradalom százéves évfordulójáról való megemlékezés esetében egy konzervatív és szélsőjobboldali kormány emlékezik meg, vagyis közvetlen örököse azoknak a konzervatív, amerikai barát és reakciós csoportoknak, amelyeket az 1910–1921-es mexikói forradalom legyőzött.

Nagy valószínűséggel ez magyarázza, hogy miért tanúsít általános érdektelenséget a jelenlegi mexikói konzervatív kormány a mexikói függetlenségi mozgalom kétszáz éves és a mexikói forradalom százéves évfordulójával szemben, valamint azt is, hogy miért olyan alacsony intellektuális színvonalú személyekre bízta az ünnepségek megszervezését. Az is tény, hogy az említett ünnepségek sorába – turisztikai fűrdőhely felújítása, új országút átadása vagy épületek tornyának építése mellett – állítólagos tudományos beszélgetések vagy sorozatok is beletartoznak, melyekben a résztvevő szakértők többségének semmi köze nincs sem a függetlenségi mozgalom, sem a mexikói forradalmak témájához.³ Annak ellenére, hogy mindkét történelmi folyamatban a mexikói elnyomott népi osztályokat és rétegeket végül is leverték, ugyanezekben a folyamatokban kétségkívül legyőzték és marginalizálták az említett konzervatív és visszahúzó szektorokat is, amelyeknek történelmi leszármazottai kormányoznak tíz éve Mexikóban (igaz, az utóbbi négy évben csak egy botrányos és szégyentelen, arcátlan és nyílt választási csalás nyomán).

Fonák helyzet egy jobboldali kormány számára, hogy neki kell most megünnepelnie történelmi ellenségeit, meg kell emlékeznie róluk. Nekünk viszont túl kell mutatnunk a hivatalos megemlékezésekre és a szintén hivatalos történelemnek és emlékezetnek a felületességén és ürességén, hogy helyette komolyabb és mélyebb kérdésekkel foglalkozzunk, és ezek segítségével új helyet találjunk a száz évvel ezelőtti mexikói forradalmi folyamatnak a mexikói fejlődés hosszú történelmi időtartamán belül, továbbá gazdag és összetett útja különböző történelmi időnek horizontján. Olyan kérdésekre van szükségünk, amelyek egy kritikusabb és tudományosabb egyensúly megvalósítását teszik lehetővé, mint amelyet ez a száz évvel ezelőtti folyamat jelentett. De foglalkoznunk kell a mai Mexikó harcai és útelágazásai szempontjából a forradalom legfőbb tanulságaival a szintén történelmi – és nem pedig kronológiai – 2010 előestéjén.⁴

Ahogy előrehaladunk a mexikói forradalom tanulságainak kritikai felmérésében – a mély történelem szerkezetei felől, ahogy Fernand Braudel tanította –, azt kérdezhetjük magunktól: milyennek mutatkozik az 1910-es mexikói forradalom a hosszú történelmi időtartam szempontjából. És milyen globális méreget vonhatunk a kronológiai XX. század eleji mexikói forradalom szerepéről, ha ezt a forradalmat Mexikó történelmi fejlődésének globálisabb görbéjén vizsgáljuk? Valójában milyen az a szerep, amelyet a mexikói forradalom egész Mexikó elnyomott és népi osztályharcainak útján és általánosabb fejlődésén belül betölt? Kirobbanásának száz éves távlatából hogyan értékelhetjük a sikereket és a vívmányokat, valamint a korlátokat és a vereségeket, amelyeket a mexikói forradalom alapvetően fontos történelmi eseménye hozott az elnyomott rétegeknek, csoportoknak és osztályoknak?

Úgy gondoljuk, ezeknek a problémáknak a megértéséhez és a megfelelő válaszhoz kétségkívül szükség van arra, hogy eltávolodjunk a mexikói forradalom *hivatalos* megítélésétől, vagyis a mexikói forrada-

lomról a hatalom által kínált és a mexikói tudományos körökben jobbra legitimált hivatalos történelemtől. Ez a történelem mindig az elnökökre, a vezetőkre, a vezérekre koncentrált, nem vesz tudomást országunk elnyomott osztályainak és társadalmi csoportjainak alapvető szerepéről, az indiánokról, a földművesekről, a munkásokról, a nőkről, a városi szegényrétegekről, vagyis az említett mexikói elnyomott osztályok széles tömegeiről.

A hivatalos történelmet a csaták átmeneti győztesei írták, akik a mexikói forradalomban színre léptek, és ez a történelem, mint minden hivatalos történelem, tele van mítoszokkal és hamis legendákkal, mert ez a múltat dicsőítő történelem, de mindenekfelett a legaktuálisabb jelenünket legitimáló és igazoló történelem. Szóval, ha újra átfésüljük ezeket a hivatalos változatoknak a történetét, és megpróbálunk behatolni a népi osztályok és rétegek igazi *ellentörténelmeinek* területeire, esetleg találhatunk néhány fontos válaszelemet az előzőekben felvetett kérdésekre.

Ha a hosszú időtartam horizontja⁵ felől vesszük szemügyre, az 1910–1921-es mexikói forradalom *monumentális kísérletnek* bizonyul, melyet az elnyomott mexikói osztályok vittek véghez, azért, hogy megpróbálják gyökeresen *megváltoztatni saját sorsuk és Mexikó sorsának* irányát. Monumentális próbálkozás ez, amely csakúgy, mint a francia forradalom vagy az orosz forradalom, világosan és nagyon gyorsan *nemzeti* dimenziót ölt, miközben különleges *globális társadalmi* mélységet mutat, bár Mexikó az imént említett forradalmakhoz képest *eltérő* eredményt ért el.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a mexikói forradalom, bár *levert* forradalom, nagyszerű volt, és országunk elnyomott osztályait illetően mély nyomot hagyott. Mind a francia forradalomnak, mind az orosznak sikerült a saját társadalmában és nemzetében gyökeres, átfogó változást elérnie, ezzel szemben a mexikói forradalom – mint levert forradalom – a társadalom különböző területeinek kiterjedt szövetében sokkal halványabb, kevésbé gyökeres, sokkal egyenlőtlenebb átalakulást gerjesztett. Egyenlőtlen átalakulást és sokkal kevésbé radikálisat, amit éppen az 1910–1921-es széles körű társadalmi mozgalomban résztvevő – kétségkívül főszerepet játszó – paraszti rétegek veresége magyaráz.

Ily módon az imént vázolt összehasonlítás perspektíváján⁶ belül világos, hogy a francia forradalomnak sikerült teljesen és gyökeresen felszámolnia a francia feudális rendszert, és e mély és globális felszámolás eredményeképpen létrehozni a kronologikus XIX. és XX. századi Franciaország modern polgári társadalmát, továbbá ezzel párhuzamosan – ahogyan Marx írta annak idején – a modern politikai rendszer *egyetemes modelljét*, azaz a modern polgári demokratikus állam klasszikus és paradigmatisz formáját általában.

Az orosz forradalomnak pedig legfőbb eredménye az volt, hogy sikerült teljesen eltörölnie a cári politikai rendszert és az orosz parasztság szolgásgán alapuló társadalmi rendszert, ezenfelül az emberiség egész

történetében egy nemzetre vonatkozóan először kísérelt meg létrehozni egy *nem kapitalista* társadalmat (amit sajnálatos módon nem tudott következetesen végigvinni, ehelyett sajátos orosz kapitalizmust hozott létre, amely bizonyos területeken rendkívül fejlett, más területeken pedig kevésbé, vagy éppenséggel fejletlen). Ugyanebből a szempontból nézve a mexikói forradalom alapvető eredménye pusztán annyi volt, hogy nemzeti szinten *áthelyezte* az átfogó hegemoniát a közép-mexikói vagy „központi országrészbeli” csoportoktól az „északi országrészben”⁷⁷ lévő csoportok, az úgynevezett „Sonora csoport” hegemoniája irányába. A hegemonia fontos újraközpontosításával a mexikói nemzet vezetése átkerült az uralkodó osztály konzervatívabb és a régi földtulajdonhoz jobban kötődő frakciójától egy másik frakcióhoz, egy sokkal modernebb szektorhoz, amely a legújabb kapitalista viszonyokhoz kapcsolódott. Ennek következtében fontos változások mentek végbe a gazdaságban, a társadalomban, a politikában és a kultúrában is, ami felgyorsított bizonyos tendenciákat, melyek már Porfirio Díaz időszaka óta jelen voltak Mexikóban.

A kronológiai XVIII. illetve XX. századi Franciaországban és Oroszországban a társadalmi változások radikálisak és globális méretűek voltak, Mexikóban viszont a forradalom, bár kétségtelenül fontos változásokat hozott a gazdaságban, a társadalomban, a politikai berendezkedésben – amennyiben első ízben adta át e területeken a hegemoniát az újonnan született ország „északi szektorának” –, nem változtatta meg sem az *irányát*, sem az *általános státuszát* a XIX. századi Mexikónak.

Ahhoz, hogy a mexikói forradalom hatását reálisan értékeljük a hosszú történelmi időtartamon belül, abból a tényből kell kiindulnunk, hogy Mexikó a forradalom *után* is *függő* ország maradt. A durva és elszegényített hivatalos mexikói történetírásen belül⁸ makacsul táplált egyik mítosz ellenére, sem az 1810-es függetlenségi forradalomban (ahogyan minden iróniát mellőzve nevezik), sem az 1910-es mexikói forradalomban Mexikó nem nyerte el valódi *integrált függetlenségét*, azaz gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális függetlenségét általában.

Nyilvánvaló, hogy Mexikó manapság továbbra is szerkezetileg *függő* ország, a gazdaság, a technológia, a kereskedelem vagy a pénzügyek területén legalább annyira, mint a társadalmi viszonyok, a nemzetközi és a nemzeti politika, de a kultúra, az oktatásügy és általában a művészetek tág szférájában is. Mert a mexikói forradalom valójában csak a *központok megváltozását* idézte elő, és ennek mentén alakult ki különböző *függőségeink* többszörös láncolata – kezdetben a XIX. századi Nyugat-Európa domináns országaitól, majd később ez az általános uralom minden területen áttevődött az Egyesült Államokra.

A világgazdaságot egymást követően uraló központoktól való többszörös függőség feltétele fennmaradt, Mexikó az 1910-es forradalom után továbbra is *periférikus*, szegény és elmaradott ország volt. Annak ellenére, hogy a mexikói forradalom fontos gazdasági és társadalmi átala-

kulásokat gerjesztett, ezek nem tudtak változtatni sem országunk függőségén, sem szegénységén, sem strukturális elmaradottságán. Ezenkívül Mexikó a kronológiai XX. század elején lezajlott mexikói forradalom után is túlnyomórészt *paraszti* ország maradt, amely – bár jelentős iparosítás kezdődött – nem tudott változtatni agrár jellegén egészen a kronológiai XX. század utolsó harmadáig.

Mexikó akkori függő, periférikus és paraszti jellege az egész társadalmat és átfogó irányát jellemző valóság és *meghatározó szerkezeti* elem, amely több évtizeden keresztül lényegében változatlanul megmaradt az 1910–1921-es széles társadalmi mozgalom után is. Emellett bizonyos átalakulások – melyek már Porfirio Díaz kormányzása óta kialakulóban voltak –, a mexikói forradalom által kiváltott fontos változásoknak köszönhetően jobban elmélyültek, gyorsabban és nagyobb ütemben folytak, mint ahogyan erre 1910 előtt lehetőség volt.

Így például Mexikó 1921 után folytatta belső nemzeti piacának egységesítését, annak nyomán, hogy az 1910–1921-es társadalmi konfliktus során ténylegesen ledőlt a fejlődése előtt álló legfőbb akadályok nagy része. A belső nemzeti piac egységesítési folyamatával párhuzamosan felgyorsult a nemzeti burzsoázia kialakulásának folyamata. Ez a burzsoázia először agrár jellegű volt, majd sajátosan ipari jellegűvé lett, ahogyan kibontakozott Mexikó általános iparosodása.

Ugyanakkor, a belső nemzeti piac megszilárdulásának kiegészítéseképpen megerősödik országunk urbanizációja is. Ez az urbanizáció nem egyéb, mint a mexikói kapitalista „modernizáció”⁹ globálisabb folyamatának egyik kifejeződése: Ez a modernizáció szerencsétlenül átíródik az új feltételek között, melyek során kialakul országunk függősége az Egyesült Államoktól, az *american way of life* szűkre szabott és elszegényített mintájára.

Hasonlóan Mexikó mostani gyorsabb kapitalista „modernizációs” folyamatának különböző kifejeződéseihez, újrastrukturálódik a régi osztályszerkezet globális konfigurációja is, országunkban új politikai elit és új állam jön létre, emellett új kulturális, társadalmi és általános civilizációs formák keletkeznek.

A mexikói forradalom érintetlenül hagyta országunk globális helyzetének bizonyos szerkezeti vonalait, miközben nagy mértékben felgyorsított a Porfirio Díaz időszakában már jelenlévő néhány tendenciát, és a mexikói társadalmi valóság különböző szintjein néhány, szintén fontos változást gerjesztett. A kronológiai XX. század elején lezajlott széles társadalmi mozgalom eredményeinek hatásai persze nem ugyanazok egyrészt az elitek és a hegemon társadalmi rétegek, másrészt a társadalmi alávetettség sokszínű világát alkotó széles és eltérő rétegek, osztályok és csoportok számára.

Ahhoz, hogy pontosabban értékelhessük ezeket a hatásokat, körültekintőbben részleteznünk kell őket. Meg kell különböztetnünk azokat a következményeket, melyeket ezek az általános változások, felgyorsított

folyamatok és makacs történelmi állandóságok gyakoroltak Mexikó hatalmon lévő és hegemon osztályaira, és más szinten országunk elnyomott népi osztályaira.

Azt a tényt, hogy a kapitalista modernizáció és az ezt kísérő társadalmi változások Mexikóban nem voltak mélyek, teljes körűek és egységesek – mint az 1789-es franciaországi és az 1917-es oroszországi győztes forradalmakban –, az magyarázza, hogy a mexikói elnyomott osztályokat leverték a mexikói forradalomban. Ez természetesen gyengíti ennek a forradalomnak az általános eredményét, és sokkal korlátozottabb, halványabb, részlegesebb és töredékesebb változásokat eredményez, mint az imént említett francia és orosz forradalmak.

Mindenesetre a vereség ellenére világos, hogy ezek az elnyomott mexikói osztályok – a mexikói forradalom kritikus időszakának egy meghatározott fázisában – *láadásuk és főszereplésük egy különösen fontos pontjára* jutottak a kronológiai XX. század második évtizedében az átalakulás általános folyamatán belül. Mindez 1914 novemberében és decemberében nyilvánult meg a legélesebben és legvilágosabban. A népi osztályok szempontjából a mexikói forradalom egész sorsa és iránya dőlt el azokban a valóban meghatározó, *kritikus pontot* jelentő hónapokban. Ez az a „veszélyes pillanat”, amelyikről Walter Benjamin beszél *Tézisek a Történelemről* című ragyogó művében – arról a veszélyes pillanatról, amelyikben a csata összes alapvető erői jelen vannak, és ahol dönteni kell, hogy az összes további lehetséges pillanat közül végül melyik nyomja rá bélyegét a többire.

A mexikói elnyomott osztályok szempontjából 1914 utolsó hónapjaiban dől el a mexikói forradalom *egész sorsa és fő iránya*.¹⁰ Hiszen a Nemzeti Forradalmi Konvent után, amely a mexikói forradalomban résztvevő összes alapvető elnyomott erők, osztályok és csoportok találkozási pontja, a paraszti tömegeknek a nemzeti terület nyolcvan százalékán sikerült főszerepüket betölteniük és megerősíteniük, ezenkívül országunk fővárosát is uralták. Az 1914 végi időpontra egyrészt Pancho Villa, másrészt Emiliano Zapata paraszti hadai a nemzeti terület durván négyötödét ellenőrzik, és Mexikóváros felé tartanak, majd 1914 decemberében gond nélkül el is foglalják.

Ne feledjük, hogy országunknak Mexikóváros köré történő mértéktelen központosítása alkotja és alkotta eddig is nemzetünk hosszú történelmi időtartamában a hatalom egyik valódi neuralgikus pontját. Mexikó hosszú ideig e körül, az egész országot irányító tengely, saját fővárosa körül forgott, és emiatt még most is érvényes az, hogy a Mexikóvárost uraló csoport országos szinten kétségkívül alapvető és hegemon helyet foglal el.

És ez nemcsak azért van így, mert Mexikóvárosban – túl azon, hogy jogilag ez a szövetségi központ – él minden negyedik mexikói, vagyis a lakosság huszonöt százaléka, hanem, mert ebben a városban összpontosul az ország iparának nagy része, a kulturális intézmények jelentős része, és ez a legfőbb színtere az egész országunkban vég-

bemenő meghatározó politikai, társadalmi és gazdasági folyamatok többségének is.

1914 utolsó időszakában a mexikói elnyomott osztályoknak sikerült kézben tartaniuk az ország négyötödét és rövid időszakra magát a fővárost is, és az adott körülmények között rendelkeztek *azzal a világos lehetőséggel, hogy kezükbe vegyék a saját sorsukat*, meghatározva a Mexikó előtt álló utak globális irányát.

De akkor – hasonlóan ahhoz, ahogy Oroszországban is tervezték az 1905-ös forradalomtól kezdve, és az 1917-es győztes forradalom gyümölcsésként kialakul majd valamilyen mértékben egy paraszti népköztársaság – Mexikóban lemondanak arról, hogy elmenjenek a végsőkéig, átengedik központi helyüket, az ország fővárosa feletti uralmat. Ezzel utat nyitnak a kapitalista program burzsoá újraalakítása, vagyis az uralkodó csoportok teljes visszaállítása számára. Először Álvaro Obregón hadserege szerveződik újjá, azután új paktumokat és egyezségeket kötnek a burzsoá uralkodó osztályok, mind a katonai ellenpuccsról, mind pedig az osztály hegemoniájának globális társadalmi helyreállításáról. Ez természetesen a népi osztályok és a radikális paraszti mozgalmak *ellen* irányult, az egész 1915-ös év folyamán pedig elsősorban a tulajdonképpeni – Villa-féle és zapatista – paraszti seregek ellen.

Ez végképp megpecsételte a mexikói forradalom globális sorsát, megszakította radikális – ahogy Lenin nevezte, plebejus – útját. Kompromisszumokkal megcsönkítették a forradalmat, vereségre ítélték és szétosztották a paraszti csoportokat. A forradalom nyomorékká lett, és messze távolodott mind az 1917-es orosz, mind az 1789-es francia forradalomtól.

Így 1914 végén és 1915-ben eldőlt az ország paraszti osztályainak globális sorsa, és a paraszti osztályoknak a társadalmi átalakításra vonatkozó radikális plebejus terve meghiúsult. Ezzel együtt eldőlt az egész mexikói forradalom fő iránya és jellege is. Mert az egyértelmű, hogy a mexikói parasztoknak és indiánoknak, akik főszerepet játszottak az 1910–1921-es mexikói forradalomban és annak központi, tömeges, strukturális csoportját alkották, a jövőben hosszú ideig, évtizedekig soha nem lesz újra hasonló erejük, mint amilyenre 1914 novemberében és decemberében szert tettek.

1915-től a forradalomnak ezt a plebejus paraszti és radikális útját felszámolták, ami azt eredményezte, hogy Francisco Villa és az ország északi részén levő csapatai visszavonultak csakúgy, mint Emiliano Zapatának a déli országrészben állomásozó egységei¹¹, Venustiano Carranza pedig kezdi visszaszolgáltatni a korábban kisajátított birtokokat. Az uralkodóvá váló burzsoá programban a népi osztályokat, a születő munkásmozgalmat és a különböző felkelő paraszti csoportokat megint leigázzák és betagozzák, miközben az új politikai elit (és a régi elit egy része) a születő új államhatalomért verseng a felső szinteken.

E szerint a logika szerint Venustiano Carranza kormánya csak egyszerű *átmenetként* tűnik fel a mexikói uralkodó osztályok helyreállításának

folyamatában, amely folyamat, mint jól tudjuk, végül az úgynevezett „Sonora Csoportnak” adja át a hegemoniát, még általánosabban Mexikó – az előbbieken már emlegetett – „északi országrészének”, amely (ahogy ez közismert) a globális nemzeti tervet több évtizeden át újra az ország északi és észak-keleti területeire összpontosítja.

Az „északi országrész” csoportjainak közel fél évszázados hegemoniáját később majd újra átengedik a központi országrész csoportjainak 1950-től vagy 1960-tól kezdve, és attól kezdve, hogy megindul Mexikó központi területének, különösen Mexikóvárosnak és vonzáskörzetének az erőteljes iparosítása; a központi országrésznek ezek a csoportjai említett uralkodó pozíciójukat a mexikói általános nemzeti program irányításával szerzik vissza.

Érdemes hangsúlyozni azt a tényt, hogy amikor a dolgokat a hosszú történelmi időtartam mélyrétegei alapján vizsgáljuk, az elemzett folyamatok vagy események vagy történelmi jelenségek közül sok új, esetleg szokatlan fényben jelenik meg, és közben olyan nehézségeket és dimenziókat mutat meg, melyek általában rejtve maradnak, hogyha közvetlenebbül és felszínesebben vizsgáljuk őket. Egy vereség tehát magába foglalhat sikereket, előrelépéseket és fontos vívmányokat, miközben egy győzelem viszonylagossá válik és elhalványul, visszalépésekkel, jelentős engedményekkel és szintén fontos veszteségekkel keveredik. Ezzel magyarázhatjuk a látszólag ellentmondásos, de valójában világos és nyilvánvaló tényt, hogy noha a Francisco Villa és Emiliano Zapata seregeinek két, paraszti és indián ága által képviselt radikális plebejus útját leverték, paraszti és népi társadalmi mozgalomként akkora erejük volt, olyan monumentális, olyan mindent elárasztó, olyan meggyőző és lenyűgöző, hogy még így is sikerült egy sor alapvető változást *kikényszeríteniük*; kivívni egy sor fontos társadalmi átalakítást, melyek Mexikót több értelemben és a kronológiai XX. század teljes időszakában a többi latin-amerikai országtól *eltérő* országgá tették. Mexikó Latin-Amerika általános fejlődésén belül¹² „vezető” ország lett az 1910–1921-ig tartó átmeneti időszakban, éppen a mexikói forradalom kritikus periódusától kezdve, az 1959-es kubai forradalom kitörésének pillanatáig; akkor kezdett el Mexikó Latin-Amerikán belüli vezető szerepe egyértelműen hanyatlani és meggyengülni, és végül lassan, de visszafordíthatatlanul meg is szűnt.

Mexikó és Latin-Amerika történelme a XX. század folyamán a mexikói forradalomnak köszönhetően formálódott, de az is világos, hogy országunk útja jelentős mértékben különbözött a többi latin-amerikai nemzetétől. Mert ez az erős és mély, paraszti és népi gyökerű forradalom mozgósította és lázba hozta az egész nemzetet, megrendítette a gazdaság, a társadalom, a politikai és kulturális élet alapjait az egész országban.

Ennek első eredményeként azonnal és egészében összeomlott a régi kormányzó csoport, Porfirio Díaz csoportja, amely Mexikó középső országrészét testesítette meg. Átrendeződött az uralkodó osztály belső egyensúlya, a nemzeti program irányításának hegemon pozíciója az or-

szág központi területeiről átterült az északi területekre. Ez természetesen nagyon különböző rendű és mértékű, árnyalt és egyenetlen, ugyanakkor fontos társadalmi átalakításokat indított el Mexikó központi területein csakúgy, mint az északi országrészben. Eközben pedig szinte teljesen érintetlenül hagyta a déli országrészt.

A hosszú történelmi időtartam távlatából tekintve azt láthatjuk, hogy a népi, paraszti forradalomként levert, de erős és mély hatást gyakorló mexikói forradalomnak köszönhetően országunkban készül el a XX. század *első* latin-amerikai agrárreformja, amely léptékében és nagyságában egyedülálló latin-amerikai fél-kontinensünk egész történetében.

Széleskörű és strukturális agrárreform volt ez, amely a sok tétovázás, a földbirtokos csoportokkal való egyezkedések és országunk bonyolult adottságain belüli egyenetlen jelenléte ellenére – a tanulmányok szerint a déli területeknek jutott a legkevesebb, azt szinte nem is érintette az agrárium nemzeti átalakítása – kétségkívül teljesen átformálta Mexikó mezőgazdasági szerkezetét, sokkal haladóbbá és fejlettebbé tette, mint amilyennel akkoriban a többi latin-amerikai ország rendelkezett.

Ez egyértelműen kitűnik, ha összehasonlítjuk a mai Mexikó mezőgazdasági fejlődését például Guatemaláéval, ahol a XX. század negyvenes-ötvenes éveiiig nem volt agrárreform, és amikor megpróbálkoztak vele, az is kudarcba fulladt az USA által támogatott 1954-es katonai puccs miatt, ami napjainkig elodázta a guatemalai kapitalizmus gyorsabb és átfogó előretérését.

Vagy összevethetjük a mexikói agrárreform hatásait a brazíliai helyzettel az egész kronológiai XX. századra, sőt akár napjainkra vonatkozóan. Brazíliában a *Föld nélküliek Mozgalma*, amely az egyik legfontosabb rendszerellenes latin-amerikai mozgalom, éppen a brazil agrárreform történelmi hiánya miatt alakult ki. Olyan hiány ez, amely például abban a tényben ölt botrányos formát, hogy ebben a dél-amerikai országban máig létezik egy nagybirtok – egy tulajdonosa van –, amelyik akkora, mint egész Portugália területe.¹³ Ehhez hasonló nagyságú birtok – majdnem egész Chihuahua államnyi területtel egy család tulajdonában – Mexikóban is volt, az 1910-es forradalom kirobbanása előtt. A mexikói agrárreform, annak ellenére, hogy felülről, a hatalom köréből szabályozták, ellenőrizték, irányították és valósították meg, mély társadalmi mozgósítás, erős és élénk népi és paraszti mozgalom tiszta gyümölcse, és bár ezt a mozgalmat leverték, érvényre juttatja erejét és jelenlétét, eleven és tevékeny elemként szilárdan tartja magát gyakorlatilag Mexikó egész kronológiai XX. százada folyamán. Ez közvetetten mutatja a Walter Benjamin által védett tézis érvényességét. Ebben a tételben kijelenti, hogy a „legyőzött múlt”, még ha leverték is, tovább él, tovább működik és érezteti hatását a történelem bizonyos időszakában, miközben türelemmel várja a megfelelő feltételeket, hogy újból felbukkanhasson, újra küzdelembe bocsátkozhasson a történelmi drámában az elsüllyedt lehetőség jövőbeli útirányok meghatározásáért.

A levert plebejus paraszti forradalom – amely mindenesetre képes volt elsöpörni a belső nemzeti piac kialakításának útjában álló legfőbb akadályokat – üdvöztető hatásai felgyorsították a mexikói ipari tőke számára az áruk, a pénz és a munkaerő részpiaci hármasának kialakítását. Ezzel sikerült megteremteni a kedvező feltételeket egy nemzeti szintű belső piac létrehozásához, ami magában foglalja, hogy a mexikói gazdaság a kronológiai XX. század folyamán egységesebb, szilárdabb és sokrétűbb gazdasági struktúrává alakult, mint a többi latin-amerikai gazdaság. Ez az egyik oka annak, hogy Mexikót a kronológiai XX. században, Brazília és Argentína mellett gazdasági téren Latin-Amerika három vezető országa között tartják számon. Ez részben kétségtelenül országunk méretének és a természeti erőforrások nagy gazdagságának, sokféleségének is köszönhető, de összefügg a szilárd és erős belső nemzeti piac sikeres kialakításával, következésképpen a különböző termelő és kereskedelmi ágazatok nagyobb mértékű gazdasági integrációjával.

Az 1910–1921-es levert parasztforradoxon harmadik fontos hatása az, hogy ennek köszönhetően Mexikó, saját iparosítása megvalósításában, amely tömegesen és általános méretekben csak a második világháború óta kezdődött el, sokkal jobb feltételekre tett szert. Az iparosítás természetesen erre az integráltabb gazdasági struktúrára és az agrárreformra támaszkodik. Ez utóbbi továbbra is egyenletlen, mégis fontos kiindulópontja ennek az iparosításnak, legalább annyira, mint a gazdasági modernizáció általában. Ennek segítségével lesz Mexikóból Latin-Amerika egyik legfontosabb ipari országa. Olyan előny ez, amelynek jelentősége akkor érzékelhető világosan, amikor azt tapasztaljuk, hogy az említett iparosítás sajnos nem volt általános példa a latin-amerikai országok nagy részének gazdasági fejlődése során.

A mexikói forradalomnak, bár leverték, másik fontos hatása, hogy előidézte Mexikó teljes társadalmi szövetének általános átstrukturálását, azaz a mexikói társadalmi osztályok mély átalakítását, ami azt jelentette, hogy a legelmaradottabb régi uralkodó osztályokat, mint például a földbirtokos oligarchiát *háttérbe szorították* más, egyenértékű, sokkal korszerűbb és fejlettebb csoportok (az ímént említett esetben az északi országrész akkoriban születő agrárburzsoáziája, majd a későbbiekben és általánosabb értelemben a mexikói ipari burzsoázia).

Vagy vegyük például a mexikói városi középosztály társadalmi felemelkedésének esetét. Ez a születését is a mexikói forradalomnak köszönheti, amely az általános gazdasági modernizáció ösztönzésével előmozdította az urbanizációs folyamatot, ezzel együtt nagy mértékben a szabadfoglalkozások fejlődését, a kiskereskedelem és a kisipar növekedését, az alkalmazotti, hivatalnok és kisvállalkozói középréteg felvirágzását – azokét, akik általában az említett városi középosztályt alkotják és újratermelik.

Ennek a forradalomnak – annak ellenére, hogy leverték – másik fontos társadalmi következménye, hogy az ország egészében érezteti előremutató hatásait. Olyan társadalmi rendszert alkotott, amelyben az

ügynevezett „jóléti állam” sokkal inkább jelen volt és fejlődött, mint Latin-Amerika más nemzeteinél. A mexikói társadalom – még a forradalom leverése után is – sokkal jobban át volt itatva a népi és elnyomott osztályok igényeivel, mint más latin-amerikai társadalmak. Ezek az osztályok a vereség után is olyan erővel rendelkeztek, és annyira jelen voltak a társadalomban, hogy különböző módokon sikerült kikényszeríteniük néhány követelésük és igényük teljesítését.

Az 1910-es mély forradalom közvetlen gyümölcsjeként a mexikói társadalom kénytelen volt különböző módokon figyelembe venni az elnyomott osztályok és szektorok követeléseit, mely rétegek hosszú éveken keresztül félelmet és rettegést keltek a kronológiai múlt század húszas éveitől megerősödő új uralkodó osztályokban. Mert ha – mint Carlos Monsivais állítja – a mexikói forradalom a „talaj alatti réteg betörését” jelentette nemzetünk törekeny területére¹⁴, akkor világos, hogy az új mexikói uralkodó osztály egyik elsődleges feladatának azt tekinti, hogy „újra megszelídítse a népet”, visszaterelje ezeket az embereket a társadalom föld alatti területei felé és újfent kialakítsa a régi és új uralkodó osztályok új hegemoniáját, amely igencsak veszélybe került az 1910–1921-es forradalmi évtized alatt. De logikus, hogy a kontroll és az új hegemonia újbóli meghonosítása a mexikói forradalom kritikus évtizedét közvetlenül követő években nem volt lehetséges, csak számos társadalmi engedmény és a népi osztályok több követelésének elfogadása árán. A néprétegek – vonakodva és lassan – csak ezeknek a vívmányoknak a fejében fogadják el azt, hogy elnyomásuk és kizsákmányolásuk megújított feltételei közé taszítsák őket.

Például ezért alakul ki Mexikóban egy olyan társadalombiztosítási és egészségügyi rendszer, amely máig sokkal átfogóbb, szélesebb körű, kidolgozottabb és hatékonyabb, mint bármelyik másik, egész Latin-Amerikában. Ez egyáltalán nem a hatalom nagylelkű adománya, hanem a mexikói népi és elnyomott osztályok által kikényszerített vívmány. Ez az egészségügyi rendszer ugyan ma az általános válság miatt katasztrófális állapotban van, de a korábbi években és a kronológiai XX. századnak majdnem a teljes időszakában kiterjedt a társadalom nagy részére; emellett olyan szolgáltatásokat és ellátásokat tudott nyújtani használóinak, amelyeknek nincs párjuk Latin-Amerika más nemzeteinél.

A mexikói forradalom közvetlen gyümölcse és a népnek a hatalmon lévők akarata ellenében kikényszerített fontos vívmányainak megnyilvánulásaként megemlíthetjük azt a tényt is, hogy Mexikóban létrehoztak egy olyan egyetemet, amelyik jelentős mértékben nyitott országunk elnyomott rétegeinek befogadására. Ez az egyetem a XX. század első felétől kezdve a tömegek egyeteme, és ezzel alaposan megelőzött olyan folyamatokat, amelyek csak a második világháború után mentek végbe az egész világon.¹⁵ Ez az egyetem a teljes XX. század folyamán ingyenesen működött, ahol nemcsak az elit csoportok vagy az uralkodó osztályok tagjai tanulnak, hanem társadalmunk középosztályaihoz és a néprétegek egy részéhez tartozók is.

A néprétegek különböző csoportjaiból összetevődő diákságra épülő Mexikói Nemzeti Autonóm Egyetem a *felfelé irányuló társadalmi mobilitás* folyamatos működését jelentette a kronológiai XX. században. Ez az 1999-ben és 2000-ben tartott nagyon hosszú sztrájkok idején vált nyilvánvalóvá, amikor a diákok az egyetemnek éppen ezt az *ingyenes* és széleskörűen *népi* jellegét védelmezték, amely az 1910-es mexikói forradalom közvetlen gyümölcse volt. A hatalom azzal, hogy ezt a jellegét meg akarta semmisíteni és vissza akarta vonni, tizenegy hónapos, jogos népi sztrájkot váltott ki, mely csak úgy ért véget, hogy a mexikói kormány 2000 februárjában brutálisan elnyomta azt.

Mexikóban az említett egyetem népi jellege mellett – szintén az 1910-es plebejus paraszti forradalom gyümölcseként – kialakult a vidéki oktatás általános fejlesztésének átfogó mozgalma, egy széles körű általános alfabetizációs program, melyet a népi irodalom jelentős terjesztése kísért. Ez világos pedagógiai szerepet töltött be, ezenkívül elég jó irodalom volt, és fontos kiadói programok fejlesztését is szolgálta, mint például a Gazdasági Kultúra Alapja kiadójának programját. Olyan kezdeményezések és folyamatok ezek, amelyek Latin-Amerika történetén belül páratlanok a XX. század első felében.

Az 1910-es népi plebejus felkelés – amely még leverve is érezteti az elnyomott rétegek lényeges főszerep(lés)ének teljes súlyát – közvetlen hatásainak részeként olyan alkotmány született (és kidolgozása idején igen fejlett törvénykezésnek számított), amelynek például a 123. cikkelye a hazai munkásság fontos vívmányainak egész sorát rögzíti. Ha figyelmesen – és az egy évszázaddal ezelőtti körülményekre tekintettel – megvizsgáljuk a 27. cikkelyben megfogalmazott, a földről szóló tételt, az is haladó törekvésnek számít, amennyiben ennek nyomán (más fontos előrelépések mellett) 1938-ban törvényben engedélyezik a kőolajkincs kisajátítását. A maga korában haladó törvényhozás volt ez; igaz, a gyakorlatban szinte sohasem vagy csak nagyon részlegesen és korlátozottan teljesült – ami azonban nem szünteti meg haladó jellegét. Ez a haladó jellegű és igen fejlett mexikói alkotmány egyike a forradalom közvetlen eredményeinek, amelyeket a népi osztályok kényszerítettek rá országunk uralkodó és hegemon csoportjaira.

A XX. század eleji mexikói forradalom további alapvető hatása politikai területen mutatkozik meg. Itt, a többi szinttől eltérően, a politikai elit valódi *teljes megújítása* következett be. Ezt a megújítást a hagyományos elemzésekben a „forradalmi család” megszületéseként jellemezték, amelyet egy egészen *új politikai osztály* (bár a régi politikai osztály bizonyos számú eleme is befurakszik közéjük) kihordása mutat, valamint alapjában, strukturálisan egy *új állam, sőt egy új államtípus* alkotmánya reprezentál.

A hatalom nagyon hatékony politikai rendszere jött létre, egypárti rezsim, amely 1929 és 2000 között közel hetven évig tartott; 1968-ig sikeresen állt ellen az akkori idők alapvető társadalmi támadásainak és az

összes tiltakozó mozgalmaknak, miután politikai és területi rendszerének így vagy úgy – különösebb nehézség nélkül, és anélkül, hogy nagyobb árat kellett volna fizetnie – sikerült elnyelnie vagy elnyomnia gyakorlatilag bármilyen komoly politikai ellenzékét. Mindez a mexikói történelemnek már említett fontos dátumáig, egészen az 1968-as népi diákmozgalom időszakáig sikerült.

A rendszer negyven éven át asszimilál, elnyel, elnyom, megveszteget vagy eljelentéktelenít minden fontos ellenzéki mozgalmat. 1968-ban bukik meg, de csupán harminc év múlva jön el a teljes összeomlás és szétesés, amikor 2000-ben az említett egyetlen párt, az Intézményes Forradalmi Párt választási vereséget szenved, és egy új párt jut hatalomra. *De lényegében nem változik* a régebbi egyetlen párt által fenntartott és kialakított politika, és a változás arra szorítkozik, hogy egyes tisztségviselőket másokra cserélnek, az Intézményes Forradalmi Párt régi, korrupt politikusait a Nemzeti Akció Párt új, alkalmatlan technokratáival váltják fel.

Ezzel a politikai változással összhangban a mexikói kultúra területén kibontakozik egy valóban gyökeres és jelentős átalakulás, amely szintén abból ered, hogy az 1910-es mexikói forradalomban az elnyomott osztályok főszerepet játszottak. Amint teljesen összeomlik a Porfirio Díaz rendszerének idején hatalmon lévő arisztokrácia és elit kultúrájának hegemoniája, széles tere nyílik annak, hogy a *népi kultúra* immár mindenütt vezető, központi szerephez jusson. Ez a kultúra lesz gyakorlatilag az *egyetlen* jelenlévő kultúra az elmúlt kronológiai XX. század húszas, harmincas, negyvenes éveiben Mexikóban.

Mexikóban a forradalmat követő harminc évben a népi kultúra *széles körben határozta meg* országunkban a kulturális megnyilatkozásokat. Ez magyarázza például azt a tényt is, hogy a mexikóiak máig érvényes önazonossági jelképei annak a népi kultúrának a szimbólumaiból származnak, és éppen a kronológiai XX. század első évtizedeiben alakultak ki.¹⁶ Éppen abban az időben születik meg „a mexikói” zene formájaként számon tartott *Mariachi* műfaja vagy az egyetemes művészethez való mexikói hozzájárulásként jegyzett falfestészet mellett a „mexikói paraszt” és a „falusi dajka” jellegzetes alakja, mint általában „a mexikói” jellemzői.

Ez a népi kultúra a kronológiai XX. század első felében széltevében-hosszában átjárja a mexikói kultúrát, művészeti gazdagságot hoz létre. Abban az időben országunk latin-amerikai, sőt egyetemes méretű kulturális kisugárzással rendelkezett, ami a második világháború végétől sajnálatos módon lassan, de folyamatosan megváltozott. Miguel Alemán kormányától kezdve indul el az a folyamat, amelyik igyekszik újáteremtteni és újra meghonosítani a hegemon elit új kultúráját, és ez a folyamat mind a mai napig tart. Új mexikói hegemon kultúra ez, amelyet az *american way of life* észak-amerikai korlátolt és elszegényített modelljének utánzásából és átrajzolásából próbálnak összerakni; ennek a modellnek a mai napig nem sikerült felülkerekednie, és évtizedek óta kényszerűen együtt létezik, és mindig verseng a mexikói népi kultúrával,

amely országunkban ma is eleven, aktív, visszatérő és nagyon is jelenlévő a kultúra területén általában.¹⁷

Egyébként fontos azt is jeleznünk, hogy a mexikói forradalom paraszti és elnyomott csoportjainak főszerepéből eredő jelentős fejlemények mellett egyéb változások is kísérik a már ismertetett átalakításokat: például egy *alapvető demográfiai* változás, ami azt eredményezi, hogy a XX. században Mexikóban erős és állandó lesz a népességnövekedés, sokkal intenzívebb, mint az előző századokban bármikor.

Ugyancsak meghatározó fejlemény jön létre a nemzet területi viszonyában: állandósulnak a mexikói nemzet határai az után a veszteség után, melyet a XIX. században szenvedtünk el, amikor az észak-amerikaiak egy igazságtalan invázió során területünk felét elrabolták. A XX. század folyamán, a mexikói forradalom következményeinek és legfőbb eredményeinek kibontakozási folyamatát kísérve létrejönnek a mai Mexikó végleges területi határai.

Egy sor fontos etnikai változás is végbemegy a mexikói lakosságon belül, országunkban felgyorsul az etnikai keveredés globális folyamata.

A vallás területén is látnivaló, hogy a mexikói forradalom áttöri a parasztság korábbi elszigeteltségét, és megnyitja az utat, hogy új és nagyon más szellemi horizontokat alakítson ki a lakosság egésze számára: a tömeges népnevelés kiterjesztésére támaszkodva kevésbé vallásos és inkább tudományos horizontokat. Ennek a nevelésnek az egyik nagyon látványos és fontos hatása az lesz, hogy a kronológiai XX. század folyamán a mexikói társadalomban lassan, de folyamatosan növekvő laicizálódás indul el, fokozatosan gyengül az uralkodó egyház, az országunk hegemon csoportjainak és a gazdagok cinkosainak egyháza által Mexikóban azelőtt fenntartott és kiépített merev, elmaradott vallásos felfogás.

A mexikói forradalom határozottan szakít a kiterjedt nagycsalád modelljével is, amely a XIX századig széles körben uralkodott Mexikóban, különösen a parasztság körében. Ez a modell a XX. században lassan átengedi a helyét a nukleáris családnak, átformálja a családi teret, és módosítja a mexikói társadalom háztartási terének fejlődési horizontját és távlatait általában. Nukleáris családdal helyettesíti a nagycsaládot, ami nem feltétlenül jelent társadalmi előrehaladást, de az világosan látszik, hogy a folyamat az 1910–1921-es mexikói forradalom származéka.

A mexikói forradalmat a mexikói társadalom gyakorlatának és szokásainak mély átalakítása is kíséri. A kronológiai XX. században lassan liberalizálódnak a szokások, és új, kapitalista értelemben „modernebbnek” tartott életmódok gyökeresednek meg, vagyis olyanok, melyek feltehetően jobban megfelelnek a XX. századi időknek.

Végezetül, van egy sor civilizációs változás is, melyekről részben már tettünk említést, és amelyek az előbbieken felsorolt változásokat kísérik, mint például az ország növekvő mértékű városiasodása vagy a mexikói társadalom növekvő mobilitása mellett a közlekedés és általában az

anyagi infrastruktúra fejlődése, vagy azok a folyamatok, melyek az említett kapitalista „modernizációtól” kezdve próbálják megnyitni a mexikói társadalmat a külföldről érkező hatások és elemek előtt, hogy egyenletlenül és ellentmondásos módon – hiszen ezen hatások közül sok a már emlegetett *american way of life* következménye – egy kozmopolitább és a külső hatásokat befogadóbb társadalommá formálják.

Forradalmunk lényeges folyamata kiváltotta vagy azt kísérő mély változások ezek¹⁸, melyek a XX. században Mexikóból a többi latin-amerikai országtól eltérő országot hoznak létre. Ha a változásokat a paraszti és alávetett osztályok nézőpontjából elemezzük, nagyon röviden végső mérleget vonhatunk a népi osztályok néhány eredményéből és főbb vívmányaiból. Még ha ezeket a vívmányokat eltörölték is, a népi osztályoknak vereségük ellenére sikerült kikényszeríteniük bizonyos mély változásokat a társadalmi uralom új szerkezetében, amely az 1910–1921-es mexikói forradalomból emelkedett ki.

Ezek a népi osztályok az 1910-es forradalomban megpróbálták *gyökeresen megváltoztatni* Mexikó sorsát, népi osztályként megpróbálták megváltoztatni a saját sorsukat és a maguk sajátos uralmi *státusát*. Gyökeresen *meg akarták szüntetni* a kizsákmányolás, az önkényuralom, az egyenlőtlenség és a hátrányos megkülönböztetés feltételeit. Habár ezeket az elnyomott mexikói osztályokat leverték a céljaikért folytatott küzdelemben, és végül elbuktak ebben a merész és jogos próbálkozásban, nagyszabású tettük, lenyűgözően szervezett erejük és több alkalommal is megmutakozó átalakuló képességük annyira alapvető és csodálatos volt, hogy a vereség után is sikerült kivívniuk és véghezvinniük egy sor mély társadalmi átalakítást. Ezt mindenképpen ki kell emelnünk.

Elsősorban a mexikói forradalomban részt vevő paraszti és városi tömegek monumentális és radikális tettének köszönhetően sikerült teljesen eltörölni a gazdasági kizsákmányolás *legősibb* formáit az északi országrészben csakúgy, mint a középsőben; teljesen megszüntetni például az adósság miatti napszámossgot vagy a félrabszolgaság formáit és a paraszti függés több elmaradott módozatát, melyek egész Mexikóban érvényben voltak még Porfirio Díaz kormánya idején is.

A „déli országrész” területén nem sikerült a kizsákmányolás legősibb formáinak eltörlése, ami véleményünk szerint megmagyarázza a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas és kilencvenes évek és a legújabb idők népi, paraszti és indián mozgalmainak erejét és radikalizmusát az említett országrész mai lázadó és felkelő területein, a déli radikális Mexikót alkotó Chiapasban, Oaxacában, Guerreróban, Tabascóban és a többiben. Ezek az országrészek az utóbbi tizenöt évben az új, meggyőző, fejlett harci formák főszereplői és országunk alapvető útirányának meghatározói.¹⁹

A második fontos változás, amelyik egyáltalán nem független a lenyűgöző szervezettségű erőtől, amire olyan büszkék voltak az 1910-es forradalom alatt a mexikói elnyomottak, az ennek az alapvető társadalmi mozgalomnak a mexikói társadalmi életben, a közélet különböző formáiban

tükröződő jelentős előrelépése – mint már az előzőekben említettük. A közegészségügynek és a társadalombiztosításnak a többi latin-amerikai országénál sokkal kiterjedtebb és hatékonyabb rendszerével rendelkezik, emellett egy – társadalmi bázisát tekintve – népi egyetemmel, amelyik nem elit egyetem, mint Latin-Amerika egyetemei, haladó törvénykezéssel, amely, ha nem érvényesül is kifogástalanul a gyakorlatban, olyan alapvető területekre vonatkozik, mint a munka vagy az ország erőforrásai, vagyis a jelenlegi társadalom gazdagságának fő forrásaira.

A harmadik alapvető vívmány a mexikói elnyomott osztályok 1910-es forradalmi átalakulási képességéhez kapcsolódik. Ez a képesség tökéletesen lerombolta a régi államot, és radikálisan eltávolodott a hatalomtól, továbbá a régi porfirista politikai osztálytól. Fontos eredmény, bár ezt később visszafordítják, amikor megalakul az új állam és az új politikai osztály, melyek elzárják ezeket az elnyomott osztályokat a politikai tevékenység valódi gyakorlásától, és a választások passzív és szűkös rituáléjára kárhoztatják őket. Ezek a választások a kronológiai XX. század évtizedei alatt, de még a XXI. században is általában csalásra és hamisításra épülnek.

A népi osztályokat megfosztották a politika valódi gyakorlásától, ami az 1968-as népi diákmozgalomhoz vezetett. Akkor ezek az alávett csoportok és rétegek kezdték fokozatosan *újra elsajátítani* ezt a fajta politikai tevékenységet. A folyamat ma az országunkban uralkodó mindenfajta korrupt politika radikális bírálatában nyilvánul meg. E kritikák célkitűzése, hogy sürgősen ki kell alakítani az etikán, az emlékezésen, a társadalmon és a történelmen alapuló, a korábitól nagyon eltérő „*Másik Politikát*”, úgy, ahogyan azt a *Másik Kampány* önérzetes és széles körű mozgalma most zászlajára tűzi.²⁰

További, alapvető, és nem kevésbé evidens eredménye a mexikói forradalomban részt vevő elnyomott osztályok nagyszabású és lenyűgöző főszerepének, hogy *újjászületett, felvirágozott és jelentős mértékben demokratizálódott a mexikói kulturális élet*. A mexikói népi kultúra évtizedeken keresztül átjárta és újjáépítette a kulturális életet, és minden nehézség ellenére máig széles teret hagyott a mexikói elnyomott osztályok gazdag, mély és nagyon sokszínű alkotásai, kezdeményezései és megnyilvánulásai számára.

Ha a mexikói forradalmat a hosszú történelmi időtartam távlatából vizsgáljuk, látni fogjuk, milyen fontos előrelépést jelentett az elnyomott osztályok bizonyos pozícióinak kivívásában. Az előrehaladás lassan bontakozott ki a mexikói kronológiai XX. század folyamán, és a bemutatott, sajátosabb vívmányokban és sikerekben vált nyilvánvalóvá. De magukban a küzdelmekben is megmutatkozott: a húszas évek munkásharcaiban vagy a harmincas évek paraszti megmozdulásaiban csakúgy, mint a negyvenes és ötvenes évek népi ellenállásában és a mexikói baloldal újjászervezési erőfeszítéseiben, vagy az 1968-as széles körű és nagy hatású népi diákmozgalomban, a hetvenes évek független szak-

szervezeti mozgalmában vagy az 1988-as népi-polgári felkelésben, az őntudatos újjazapatista indiánok 1994. január 1-i felkelésében, vagy most a *Másik Kampánynak* a 2006. január 1-én elindított fontos és széles körű mozgalmában, amelyik napról napra nő és egyre erőteljesebben fejlődik.

Folyamatok, csaták, küzdelmek és konfrontációk, amelyekben a mexikói népi osztályok hozzáedződnek a harchoz, politikailag aktivizálódnak, szerveződnek, tudatosabbá válnak, megújítják saját tömegmozgalmaikat és különféle baloldali szervezeteiket, komolyan, alaposan és sietve felkészülnek a nagyon közeli *történelmi* 2010-es év fontos időszakára.

Miután Ulises Ruiz, Oaxaca állam kormányzója Felipe Calderón szövetségi kormányzóval karöltve 2006 novemberében kegyetlenül elfojtotta az oaxacai baloldali megmozdulást, harcias tüntetőket írták a falakra: „Találkozunk 2010-ben”. De most *más* eredménnyel, mint az 1810-es és az 1910-es mexikói forradalom, vagyis radikálisabb, boldogabb, felszabadítóbb és mindenekelőtt a mexikói elnyomott osztályok valódi és mélyeséges érdekeivel nagyobb összhangban lévő eredménnyel, úgy, ahogyan azt jelenleg az egyre szélesebb körű és egyre erősebb *Másik Kampány* mozgalom tervezi.

Ezért mi is csak ismételni tudjuk, hogy minden reményünket ebbe a *Másik Kampányba* helyezzük, valamint a mexikói nép most folyó és a közeljövőben meginduló harcaiba: „Üdvözöljük a *történelmi* 2010-es évet!”

Mexikóváros, 2010. január 31.

Jegyzetek

- ¹ A megemlékezési hullám első jele Pierre Nora (1984–1993) munkája, a szerző összeállításában. A mű három fejezetre osztva hét kötetben jelent meg. A megemlékezések témájával kapcsolatban más, és sokkal kritikusabb álláspontért lásd Samuel (1996) és Rojas (1997) írásait.
- ² Ahogyan Walter Benjamin (2005) emlékeztet rá bennünket ragyogó érvelésével.
- ³ A kettős ünnepléssel kapcsolatos abszurd javaslatokról lásd Taibo cikkét (2009).
- ⁴ Vegyük azt a meghatározást, melyet sok évvel ezelőtt fogalmaztak meg a tévesen „Annales-iskolának” nevezett irányzat történészei, akik arra tanítottak bennünket, hogy különbséget tegyünk a pontosan és mindig azonosan száz évig tartó *kronológiai* évszázadok és a *történelmi* évszázadok között, melyek tarthatnak hetven vagy százhusz vagy kétszáz vagy ennél több vagy kevesebb évig, aszerint, hogyan alakulnak a bennük zajló valódi történelmi folyamatok. Ugyanebben az értelemben beszélünk *történelmi* 2010-ről, amely akár egybe is eshet a kronológiai 2010-zel, de átnyúlhat 2012-re, 2013-ra, 2015-re stb. Példának lásd Fernand Braudel (1961) említett pontos meghatározását, aki egy közel kétszáz éves „hosszú XVI. századról” beszél, vagy Pierre Goubert-ét (1968), aki a XVII. század időszakát 1598-1602-től 1730-ig határozza meg. Lásd továbbá Immanuel Wallerstein könyvének (1979) I. kötetét, amelyben az 1450–1650 közötti időszakról szólva egy „első” és egy „második” XVI. századról

- beszél, vagy Rojas munkáját (2007a), melyben az állandóan elnyúló, mindig „hosszú történelmi évszázadok” gondolatát védelmezte.
- 5 A Braudel által meghatározott horizontokat lásd: (1959; 1990; 1991; 2002). A hosszú időtartam gazdag perspektívájának különféle ellentmondásait összegzi Rojas (2002; 2003a; 2003b).
  - 6 Az összehasonlító perspektíva vagy összehasonlító módszer alkalmazása a történelemben, melyet Marc Bloch (1999) követelt energikusan, olvasható a „Comparación” (Összehasonlítás) és a „Por una historia comparada de las sociedades europeas” (Az európai társadalmak összehasonlító történelméért) című esszéiben, a hivatkozott műben. Marc Bloch munkájának legfőbb hozadékaírói lásd Rojas (2004a) elemzését.
  - 7 A most Mexikónak nevezett országon belül három „Mexikóról” beszélünk, követte Rojas (2005a) tézisét a *három geotörténelmi Mexikó* meglétéről. Ez több más tanulmányon alapul, lásd például Batalla (1959), Martínez (1976) vagy Katz (1980 és 1982) írásait.
  - 8 Az elmaradott és korlátozott történetírásnak Mexikóban még ma is uralkodó mítoszairól lásd Rojas (2007b) írását.
  - 9 A belső nemzeti piac kialakításának folyamatáról és ennek Mexikó kapitalista fejlődésére gyakorolt hatásairól lásd Womack (1978), Knight (1985) és Rojas (1990) elemzéseit.
  - 10 Úgy, ahogyan Adolfo Gilly (1975) javasolta.
  - 11 Ezekről a folyamatokról és a Villa-, illetve a Zapata-féle paraszti seregek szerepéről lásd Katz (1998) könyvét, továbbá Taibo (2006), Salmerón (2006), Pineda (1997 és 2005) munkáit. Szintén érdemes elolvasni Emiliano Zapatának a mexikói forradalom éveiben keletkezett saját írásait (1999).
  - 12 Mexikó Latin-Amerikán belüli központi szerepe tükröződik a kultúra, a történetírás szintjén csakúgy, mint politikai és társadalmi szinten általában. Ezzel kapcsolatban lásd Rojas (2004b) több tanulmányát.
  - 13 Brazília helyzetéről és az agrárreform történelmi hiányáról lásd Stédile válogatását (1997) illetve a Stédilével készült interjúkötetet (2003), valamint az alábbi munkákat: Fernandes (1998 és 2000), Bradford – Rocha (2004), Morissawa (2001), Harnecker (2002), Konder (2004) és Rojas (2009a).
  - 14 Erről a ragyogó és lebilincselő tézisről lásd Carlos Monsivais (1985 és 1999) írásait.
  - 15 A mexikói egyetem korai tömegessé válásának fontos folyamata egyike a sok tényezőnek, melyek magyarázzák Mexikónak Latin-Amerikán és az egész világon belül játszott *központi* szerepét az 1968-as fontos kulturális világforradalomban. Erről lásd Rojas (2005b és 2008).
  - 16 Szerintünk itt a talaj alatti réteg vagy a népi kultúra kitöréséről van szó, ahogy már korábban említettük. És most hozzátehetjük: ahogy mi látjuk, csökkentett mértékben ugyanaz a folyamat zajlik le, mint amelyet Mihail Bahtyin tételezett, hogy François Rabelais művét magyarázza. Mert ha – az ő tézise szerint – a XVI. századi Európát a népi kultúra itatta át, abban az értelemben, hogy a középkori uralkodó kultúra teljes válságban volt, és az uralkodó új polgári kultúra még nem alakult ki, akkor – úgy gondoljuk – Mexikóban az 1921–1945-ig tartó időszakot is a népi kultúra itatta át, miközben a porfirista arisztokratikus kultúra eltűnt, mielőtt az észak-amerikai üres kulturális modell imitáló új polgári kultúra megszilárdult volna. Bahtyin téziseit lásd (1982 és 1997) munkáiban.
  - 17 Ahhoz, hogy megmagyarázhassuk és jellemezni tudjuk az uralkodó mexikói kultúra és a mindig eleven és tevékeny népi kultúra közötti konfliktusos és bonyolult

viszonyt, érdemes áttekinteni a népi kultúra működésmódjairól és a hegemón kultúrákkal való összetett viszonyairól szóló tézist; ehhez lásd: Ginzburg (1991a és 1991b), Echeverría (2002), Rojas (2006a és 2006b).

- ¹⁸ A mexikói forradalom folyamatának szélesebb körű jellemzéséhez lásd Rojas (2009b), ahol következtetéseinket foglaltuk össze.
- ¹⁹ Az újjazapatista lázadásnak Mexikóra és a világra gyakorolt mély hatásáról lásd az általunk az EZLN-ben öt kötetben megírt saját beszámolóikat (1994–2003) valamint két EZLN CD-t (*20-as és 10-es*) (2004). Lásd még Rojas (2010a és 2010b).
- ²⁰ Erről a jelentős mozgalomról lásd a *Contrahistorias* folyóirat 2006. 6. számát, melyet a Másik Kampány témájának szentelt.

Irodalomjegyzék

- Bahtyin, Mihail 1982: *François Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája*. Budapest, Európa
- Bahtyin, Mihail 1997: Le forme del tempo e del cronotopo nel romanzo. In: *Estética e romanzo*. Torino, Einaudi
- Batalla, Ángel Bassols 1959: Consideraciones geográficas y económicas en la configuración de las redes de carreteras y vías férreas en México. *Investigación económica*, vol. XIX. 73.
- Benjamin, Walter 2005: *Tesis sobre la Historia y otros fragmentos*. Mexikó, *Contrahistorias*
- Bloch, Marc 1999: *Historia e Historiadores*, Madrid, Akal
- Bradford, Sue – Rocha, Jan 2004: *Rompendo a Cerca. A história do MST*. Sao Paulo, Casa Amarela
- Braudel, Fernand 1991: Historia y ciencias sociales. La larga duración. In: *Escritos sobre la historia*, Mexikó, Fondo de Cultura Económica. Eredeti megjelenés: Histoire et sciences sociales. La longue durée, *Annales E.S.C.*, no 4, 1958. okt.-dec., 725-753. Magyarul: A történelem és a társadalomtudományok. A hosszú időtartam, *Századok*, 1972. 4-5. 988-1012.
- Braudel, Fernand 1961: European expansion and Capitalism, 1450–1650 (Európai terjeszkedés és kapitalizmus, 1450–1650). In: *Chapters in Western Civilization*. New York, Columbia University
- Braudel, Fernand 1990: *Escritos sobre la Historia*. Madrid, Alianza Editorial
- Braudel, Fernand 1991: *Escritos sobre la historia*. Mexikó, Fondo de Cultura Económica
- Braudel, Fernand 2002: *Las ambiciones de la Historia*. Barcelona, Crítica
- Contrahistorias* folyóirat 2006. 6.
- Documentos y Comunicados*. 1994–2003. Mexikó, Era,
- Echeverría, Bolívar 2002: *Definición de la cultura*. Mexikó, Itaca
- EZLN CD 2004: *El fuego y la palabra*. Mexikó, EZLN
- Fernandes, Bernardo Mançano 1998: *Gênese e desenvolvimento do MST*. Sao Paulo, MST
- Fernandes, Bernardo Mançano 2000: *A formacao do MST no Brasil*. Petrópolis, Vozes
- Gilly, Adolfo 1975: *La revolución interrumpida*. Mexikó, El Caballito
- Ginzburg, Carlo 1991a: *El queso y los gusanos*. Barcelona, Muchnik Editores
- Ginzburg, Carlo 1991b: *Historia nocturna*. Barcelona, Muchnik Editores

- Goubert, Pierre 1968: *Cent mille provinciaux*. Párizs, Flammarion
- Harnecker, Marta 2002: *Sin Tierra. Construyendo movimiento social*. Madrid, Siglo XXI
- Katz, Friederich 1980: *La servidumbre agraria en México en la época porfiriana*. Mexikó, Era
- Katz, Friederich 1982: *La guerra secreta en México*. Mexikó, Era
- Katz, Friederich 1998: *Pancho Villa*. Mexikó, Era
- Knight, Alan 1985: The Mexican Revolution. Bourgeois? Nationalist? or just a Great Rebellion? *Latin American Research*, 1985. 4. 2.
- Konder, Bruno 2004: *L'action politique des Sans Terre au Brésil*. Paris, L'Harmattan
- Martínez, Bernardo García 1976: *Historia general de México*, vol. I. Mexikó, Colegio de México
- Monsivais, Carlos 1985: La aparición del subsuelo. Sobre la cultura de la Revolución Mexicana. *Historias* 8–9. (1985. január–június), Mexikó, INAH
- Monsivais, Carlos 1999: *Amor perdido*. Mexikó, Era
- Morissawa, Mitsue 2001: *A história da luta pela terra e o MST*. Sao Paulo, Expressao Popular
- Nora, Pierre 1984–1993: *Les lieux de memoire*. Párizs, Gallimard
- Pineda, Francisco 1997: *La irrupción zapatista. 1911*. Mexikó, Era
- Pineda, Francisco 2005: *La revolución del Sur. 1912–1914*. Mexikó, Era
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 1990: Mercado interno, guerra y revolución en México, 1870–1920. Mexikó, *Revista Mexicana de Sociología*, 52. 2.
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 1997: A francia modernista történetírás 1985–1995 között: bevezető jegyzet. In: *Diez años de historiografía modernista*. Barcelona, Universidad Autónoma de Barcelona
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2000: *Os Annales e a Historiografia francesa*. Maringa, Universidade Estadual de Maringa
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2002: *Tempo, duração, civilização*. Sao Paulo, Cortez Editora, 2. kiadás
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2003a: *Braudel, o Mundo e o Brasil*. Sao Paulo, Cortez Editora
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2003b: *Fernand Braudel e as Ciências Humanas*. Londrina, Universidade Estadual de Londrina
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2004a: *Uma historia dos Annales, 1921–2001*. Maringa, Universidade Estadual de Maringa
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2004b: *América Latina. Historia e Presente*. Sao Paulo, Papirus
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2005a: Los tres Méxicos de la historia de México. *Contrahistorias*, 2005. 4.
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2005b: Repensando los movimientos de 1968 en el mundo. In: *Para comprender el siglo XXI (A XX. század megértéséhez)*. Barcelona, El Viejo Topo
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2006a: Carlo Ginzburg y el modelo de una historia crítica para el análisis de las culturas subalternas. In: *Retratos para la historia (Arcképek a történelem számára)*. Mexikó, Contrahistorias
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2006b: Indicios, lecturas indiciarias, estrategia indiciaria y saberes populares. *Contrahistorias* 2006. 7. Mexikó
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2007a: *Crítica del sistema-mundo capitalista. Entrevista con Immanuel Wallerstein*. Mexikó, Era, 2. újranyomás

- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2007b: Mitos e Esquecimentos na Historia Oficial do México. In: *Antimanual do mau historiador*. Londrina, Universidade Estadual de Londrina, 99–134.
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2008: La revolución mundial de 1968. Cuatro décadas después. *Contrahistorias* 11. Mexikó
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2009a: *América Latina en la encrucijada*. Mexikó, Contrahistorias
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2009b: *Contrahistoria de la Revolución Mexicana*. Mexikó, Contrahistorias
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2010a: *Chiapas, Planeta Tierra*. Mexikó, Contrahistorias, 6. bőv. és jav. kiadás
- Rojas, Carlos Antonio Aguirre 2010b: *Mandar Obedeciendo. Las lecciones políticas del neozapatismo mexicano*. Mexikó, Contrahistorias, 5. kiadás
- Salmerón, Pedro 2006: *La división del Norte*. Mexikó, Planeta
- Samuel, Raphael 1996: *Theatres of Memory*. London, Verso
- Stédile, Joao Pedro (vál.) 1997: *A reforma agraria e a luta do MST*. Petrópolis, Vozes
- Stédile, Joao Pedro 2003: *Brava gente. La lucha de los Sin Tierra en Brasil. Entrevista a Joao Pedro Stédile*. Bogotá, Desde Abajo
- Taibo, Il. Paco Ignacio 2006: *Pancho Villa. Una biografía narrativa*. Mexikó, Planeta
- Taibo, Il. Paco Ignacio 2009: Térj vissza, Nemes Úr, ezek megőrültek!” *La Jornada*, 2009. szeptember 6. 8.
- Wallerstein, Immanuel 1979: *El moderno sistema mundial*. Mexikó, Siglo XXI
- Womack, jr. John 1978: The mexican economy during the Revolution, 1910–1920: historiography and analysis. *Marxist Perspectives* (1978. tél)
- Zapata, Emiliano 1999: *Escritos y Documentos (1911–1918)*. Mexikó, CEDEN

(Fordította: Rozsnyai Katalin)